

INTERDISCIPLINARNI ZNANSTVENI SKUP

**FRA JULIJAN RAMLJAK I FRANJEVCI
NA DRNIŠKOM PODRUČJU**

Organizator skupa:

Filozofski fakultet u Splitu

Suorganizatori:

Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split

Grad Drniš

Znanstveni i organizacijski odbor:

akademik Marko Trogrlić

izv. prof. dr. sc. Ana Torlak

dr. sc. fra Siniša Balajić

dr. sc. fra Marko Mrše

Frane Prpa, asistent

fra Ivan Maletić

izv. prof. dr. sc. Nikša Varezić

INTERDISCIPLINARNI ZNANSTVENI SKUP

FRA JULIJAN RAMLJAK

I FRANJEVCI NA DRNIŠKOM PODRUČJU

KNJIGA SAŽETAKA

Drniš, 16. listopada 2026.
Visovac, 17. listopada 2026.

Sačuvati spomen, služiti istini – tragom svjedočanstva fra Julijana Ramljaka i njegove subraće

Znanstveni skup pod naslovom *Fra Julijan Ramljak i franjevci na drniškom području* koji se održava u Drnišu te na Visovcu od 16. do 17. listopada 2026. godine, okupio je istraživače različitih područja oko jednoga važnog zadatka: na temelju povijesnih izvora, znanstvenih istraživanja i sačuvanoga pamćenja rasvijetliti život, djelovanje i stradanje franjevac drniškoga kraja i Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u teškim okolnostima Drugoga svjetskog rata i poraća.

Već naslovi izlaganja pokazuju širinu i ozbiljnost tema koje će na skupu biti otvorene. Pastoralno djelovanje franjevac u ratnim i poratnim godinama, odnos komunističkoga režima prema Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja, progoni, zatvaranja i ubojstva fratarata te sudbine pojedinih franjevac tvore cjelinu u kojoj se osobne životne priče susreću s velikim i često tragičnim povijesnim procesima.

Posebno mjesto u ovom Skupu pripada fra Julijanu Ramljaku. Njegov kazneni progon 1947. i 1948. godine, dokumenti sačuvani u aktima Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja te spomenik podignut njemu u čast omogućuju da se njegov život, djelovanje i stradanje sagledaju iz više perspektiva. Njegova osobna sudbina istodobno otvara pogled prema sudbinama brojne njegove subraće koja su tijekom rata i u poratnim godinama bila izložena nasilju, progonu i zatvaranju, a neki su zbog svojega zvanja i vjernosti poslanju položili i vlastiti život.

Njihove životne priče ne pripadaju samo prošlosti. One pred nas stavljaju pitanje **pamćenja, istine** i odgovornosti. Znanstveno istraživati takva stradanja znači tragati za povijesnom istinom oslobođenom ideoloških pojednostavnjivanja, prešućivanja i unaprijed zadanih zaključaka. Čuvati spomen na žrtve znači vratiti ime i ljudsko lice onima čije su sudbine desetljećima nerijetko ostajale na rubovima javnoga pamćenja.

U tome se nalazi i jedna od temeljnih poruka ovoga skupa: istina o prošlosti potrebna nam je ne zato da bismo produbljivali stare podjele, nego da bismo iz nje učili, čuvali dostojanstvo žrtava i odgovornije gradili budućnost. Sjećanje svoju puninu dobiva onda kada postaje zalogom da se nepravda, nasilje i progon čovjeka zbog njegove vjere, zvanja ili uvjerenja više nikada ne ponove.

Program ovoga Skupa ipak ne ostaje samo u okvirima stradanja i progona. Izlaganja posvećena Visovcu, doprinosu drniških franjevacu arheološkoj znanosti, crkvama Drniškoga dekanata te crkvenoj povijesti Siverića svjedoče o širini i dugotrajnosti franjevačke prisutnosti na ovim prostorima. Franjevci su ovdje stoljećima bili ne samo svjedoci povijesnih zbivanja nego i duhovni pastiri, čuvari kulturne i sakralne baštine, istraživači, graditelji i ljudi duboko povezani sa životom naroda kojemu su služili.

Znakovito je stoga što se skup odvija upravo u Drnišu i na Visovcu. Ta mjesta na osobit način povezuju teme koje prožimaju cijeli program: vjeru i povijest, služenje i žrtvu, stradanje i trajanje, pamćenje i nadu.

Organizatori iskreno zahvaljuju svim ustanovama koje su sudjelovale u organizaciji i suorganizaciji skupa, njegovim pokroviteljima i podupirateljima, svim izlagačima i moderatorima, kao i svima koji su svojim radom, savjetom, pomoći i dobrom voljom pridonijeli njegovoj pripremi i ostvarenju.

Posebna zahvalnost pripada svima koji svojim istraživanjem, svjedočenjem i čuvanjem uspomene pridonose tome da životi fra Julijana Ramljaka i njegove subraće ne ostanu tek imena u arhivskim dokumentima ili uklesana slova na spomenicima, nego trajni dio našega povijesnog i crkvenog pamćenja.

Neka stoga ovaj znanstveni skup bude doprinos istini koja rasvjetljuje prošlost, sjećanju koje čuva dostojanstvo žrtve i pomirenju koje otvara budućnost.

Akademik Marko Trogrlić i asistent Frane Prpa
U ime Organizacijskog odbora

Split - Drniš, rujna mjeseca 2026. godine

Blaženi u progonstvu: svjedoci Božjega prvenstva

Dok se sjećamo naših ubijenih fratara mučenika, fra Julijana i ostale braće iz Drniškog kraja, te molimo za njih, ne želim govoriti o nasilju, smrti ili osveti, nego se prisjetiti što nam govori evanđelje. A evanđelje govori o blaženstvima. Koje to blaženstvo navješta evanđelje?

Prvenstveno, radi se o blaženstvu koje cvjeta čak i tamo gdje ga najmanje očekujemo: blaženstvo radosti skriveno u suzama, u nasilju nad čovjekom, u “gubitničkim” stavovima po logici svijeta, poput milosrđa, poput ljubavi kao onoj prema svom hrvatskom narodu i svojoj katoličkoj vjeri.

Drugi vid evanđeoskog blaženstva nalazimo u značenju samog evanđelja. Naime, evanđelje blaženstva je dar, darovan svima nama, dar koji nam otkriva mogućnost blaženstva u teškim vremenima, kušnjama i progonstvima. Ali dobro znamo da, u logici evanđelja, svaki dar postaje i zadatak. Blaženstvo koje nam je navješteno ne čuva se samo za sebe, već se živi i navješta se svoj braći i sestrama. To je ono što su činila naša braća, mučenici: oni su navještali blaženstvo ljubavi, a ne mržnje, blaženstvo dobra, a ne zla, blaženstvo mira, a ne nasilja i smrti.

Još jedan, veoma važan vid evanđeoskog blaženstva jest: obećanje nagrade. Iako se o nagradi govori samo jednom, na kraju evanđelja – Radujte se i veselite se, jer je velika vaša plaća na nebesima – sva blaženstva nalaze temelj u uvjerenju da će se suze, progonstvo, nasilje preoblikovati u bogatstvo i radost. Ukratko, evanđelje obećava nagradu, koja počinje sada i ispunit će se u Kraljevstvu.

Što ova blaženstva mogu značiti za nas danas – danas kada se sjećamo progonjenih, mučenih i ubijenih fratara – polazeći od svijesti da su ona evanđelje, odnosno radosna vijest za nas danas, kao što su bila i za one koji su nam prethodili? Ona potvrđuju ono što Isus govori. On ne kaže da smo blaženi unatoč progonstvima ili suzama, unatoč žeđi za mirom i pravdom u svijetu obilježenom nepravdom i progonstvima, već blaženi smo upravo

u progonstvu, u siromaštvu, u suzama. Uostalom, to nije ništa drugo nego spoznaja onoga što posebno meditiramo u Uskrsu, gdje sama smrt postaje mjesto gdje život procvjeta, život koji više nema granica. Stoga blaženstva proizlaze iz uskrsne radosti. Zato i naši fratri, oni koji su nepravедno progonjeni, nad kojima je učinjeno nasilje, koji su ubijani, postaju blaženi jer su – kaže sv. Pavao – već sada “uskrsnuli s Kristom”.

Htio bih dodati još jedno posebno blaženstvo, a to je ono koje nalazimo u Pjesmi stvorenja sv. Franje Asiškoga, čiju 800. obljetnicu preminuća slavimo ove godine. Naime, prije nego će prijeći s ovog svijeta, Franjo od braće Angela i Leona traži da mu pjevaju “Pjesmu stvorova”. On sam dodaje zadnju strofu o sestrici smrti. Jer Franjo gleda na sunce i smrt s istim bratskim pogledom. Mi znamo da nije baš jednostavno pjevati suncu i smrti u isto vrijeme. Jer, tko gleda sunce, kako uopće može gledati u oči smrti i pjevati bez straha? No, Franjo je dugo meditirao o smrti. U njegovim Spisima postoji jedna dramatična stranica u kojoj zaziva gorku smrt čovjeka koji se, na određen način, identificirao sa svojim imanjem od kojeg se ne uspijeva odvojiti, a koje je zapravo dobio na nepošten način. Franjo kaže da nikakav posjed ne može zaustaviti smrt. Za čovjeka koji se mjeri svojim imanjem, smrt je strašna i vodi u očaj, jer smrt odnosi sve što se ima. No, za čovjeka koji se odrekao gospodarenja stvarima i samim sobom, smrt poprima potpuno drugačije lice. Ona nije više neprijateljica; čak prestaje biti i fatalna. Ona postaje zadnja etapa dugog puta prema bitku. Zato Franjo ne trpi smrt, nego je utkaje u život, prihvaća je kao najdublju tajnu Krista Spasitelja.

Naši fratri mučeni, progonjeni i ubijani nis osjećali da ostavljaju ili da gube nešto. Jer, kao i za Franju, tako i za njih ovaj svijet nije bio nekakav vanjski spektakl, nego duboka, intimna prisutnost Boga u srcu; Boga kojeg se nisu odrekli radi stvari pa niti samog života. Zato su svijet i život koje su gledali, svjetlili u njima. Postali su dio njihova bića jer je sami Bog živio u njima.

Zato naša braća mučenici pozivaju i nas danas prije svega svjedočiti ono što je temelj svih Blaženstva: a to je Božje prvenstvo. Samo ako je Bog na prvom mjestu, moguće je iskusiti patnju, glad i žeđ za pravdom, progonstvo pa i

samu smrt kao blaženstvo. Ako je Bog je na prvom mjestu, onda Njegova prisutnost u našim životima biva pravi izvor blaženstva. Ako je Bog na prvom mjestu, onda i svaka druga stvarnost dobiva smisao i vrijednost jer crpi svoju vrijednost iz odnosa s Bogom. Stoga, živjeti i navještati blaženstvo znači pokazati, u praksi, da je Kraljevstvo Božje započelo, da je prisutno među nama i da je to Kraljevstvo moguće u progonstvima, nepravdama, mukama pa i u samoj smrti.

U ime Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja - Split,
Provincijal fra Siniša Balajić

PROGRAM

Drniš, Velika gradska vijećnica

16. listopada 2026. (petak)

9:00 – 9:30 Registracija sudionika skupa

9:30 – 10:00 Pozdravni govori

Prva sekcija, 10:00 – 10:55

Moderator: akademik Marko Trogrlić

10:00 – 10:15 **Ivica Jurić**, *Pastoralno djelovanje franjevacu u drniškom kraju tijekom Drugog svjetskog rata i poraća*

10:15 – 10:30 **Marko Mrše**, *Postupak za pokretanje kauze za proglašenje blaženima – mučenicima - svetima*

10:30 – 10:45 **Jure Trutanić**, *Kazneni progon fra Julijana Ramljaka 1947./48. u kontekstu pravosudne represije nad katoličkim svećenstvom u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata*

10:45 – 10:55 Rasprava

10:55 – 11:30 Pauza

Druga sekcija, 11:30 – 12:30

Moderator: dr. sc. fra Marko Mrše

11:30 – 11:45 **Ivan Maletić**, *Utjecaj četničkog pokreta na ubojstvo i progone fratara s drniškog područja tijekom II. svjetskog rata i poraća*

11:45 – 12:00 **Davor Gaurina**, *Fra Julijan Ramljak i ostali svećenici Provincije Presvetog Otkupitelja žrtve komunističke Jugoslavije*

12:00 – 12:15 **Marko Trogrlić**, *Fra Julijan Ramljak u aktima franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja*

12:15 – 12:30 Rasprava

12:30 – 14:30 Ručak za sudionike skupa

Treća sekcija, 14:30 – 15:30

Moderator: izv. prof. dr. sc. Ana Torlak

14:30 – 14:45 **Frane Prpa**, *Ratno i poslijeratno stradanje franjevacu s područja Siverića*

14:45 – 15:00 **Anđelko Mihanović**, *Spomenik fra Julijanu Ramljaku u kontekstu opusa Anđelka Odaka*

15:00 – 15:15 **Antonia Tomić**, *Spomenik – jamstvo trajne memorije*

15:15 – 15:30 Rasprava

15:30 – 15:45 Pauza

Četvrta sekcija, 15:45 – 16:45

Moderator: doc. dr. sc. fra Ivica Jurić

15:45 – 16:00 **Miroslav Akmadža, Domagoj Novosel**, *Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja i komunistički režim*

16:00 – 16:15 **Ivan Vuletić**, *Fra Pavao Silov i fra Petar Bačić. Pericula despicit, qui tendit ad regnum ili?*

16:15 – 16:30 **Josip Jurić Šolto**, *Fra Petar Berković*

16:30 – 16:45 Rasprava

Visovac, Samostan Gospe od Milosti

17. listopada 2026. (subota)

Prva sekcija, 9:30 – 10:30

Moderator: Frane Prpa, asistent

9:30 – 9:45 **Gabrijel Jurišić**, *Mučenici Provincije*

9:45 – 10:00 **Zdravko Dizdar**, *Fra Mirko Validžić Čelkanović, kamenovani prominski župnik 1946. godine*

10:00 – 10:15 **Marinko Šišak**, *Fra Paško Bačić – anamneza jednog zločina*

10:15 – 10:30 Rasprava

10:30 – 10:45 Pauza

Druga sekcija, 10:45 – 11:45

Moderator: dr. sc. Jure Trutanić

10:45 – 11:00 **Ana Torlak, Andela Prodan**, *John Gardner Wilkinson i Visovac*

11:00 – 11:15 **Stipe Ramljak**, *Nečastiva urota – dokument vremena*

11:15 – 11:30 **Ivo Čevič**, *Doprinos drniških franjevacu arheološkoj znanosti*

11:30 – 11:45 **Frane Prpa**, *Crkve na području Drniškog dekanata u prvoj polovici 20. stoljeća*

11:45 – 12:00 Rasprava

12:15 Sveta misa

13:15 Ručak za sudionike skupa

Sažeci izlaganja

Miroslav Akmadža
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
Domagoj Novosel
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

FRANJEVAČKA PROVINCIJA PRESVETOG OTKUPITELJA I KOMUNISTIČKI REŽIM

Sažetak

Na temelju dostupne arhivske građe i objavljene literature u radu se analizira djelovanje Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u razdoblju socijalističke Jugoslavije. Vrijeme je to u kojem Katolička crkva u Jugoslaviji prolazi kroz konfrontaciju s komunističkim režimom, ali i neminovnu suradnju s novim vlastima. Sukladno navedenome franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja nisu mogli biti izuzeti od cjelokupnog konteksta odnosa Katoličke crkve i tadašnjih vlasti. Poratne žrtve unutar franjevačke zajednice, sudski procesi, pitanje vjerskih sloboda, svećeničkih udruženja i niz drugih aktualnosti konstantno su utjecali na rad Provincije i njenog položaja u društvu. U radu će se razmotriti i djelovanje provincijala Petra Grabića, Karla Nole, Jeronima Lovrića i Petra Čapkuna, a koji su u poslijeratnom razdoblju imali značajnu ulogu u radu Provincije, a samim time i odnosima s državnim vlastima.

Miroslav Akmadža, znanstveni je savjetnik u trajnom zvanju. Rođen je 13. ožujka 1967. u Ljubuškom, Bosna i Hercegovina, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Na Pedagoškoj akademiji u Mostaru stekao je 1987. zvanje nastavnik povijesti i zemljopisa. Od 1987. do 1990. radio kao nastavnik povijesti i zemljopisa u OŠ "Srdoči" u Rijeci. Početkom Domovinskog rata zapošljava se u MUP-u RH u Zagrebu, te usporedno s tim na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1992. stječe zvanje profesor povijesti. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2003. obranio je doktorski rad na temu "Oduzimanje imovine Katoličkoj crkvi od 1945. do 1966. i crkveno državni odnosi. – Primjer Zagrebačke nadbiskupije". Od 2001. do 2008. profesor je suvremene nacionalne i svjetske povijesti na Pedagoškom/Filozofskom fakultetu u Osijeku. Od 2008. zaposlen je na Hrvatskom institutu za povijest, Podružnica za povijest

Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskom Brodu. Svoj znanstveno-istraživački rad uglavnom je posvetio problematici hrvatske povijesti u 20. stoljeću, s posebnim osvrtom na crkveno-državne odnose, o čemu je objavio brojne znanstvene knjige i radove u zemlji i inozemstvu. Za knjigu Franjo Kuharić: kardinal i vlast dobio je nagradu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za iznimno znanstveno dostignuće i Godišnju Državnu nagradu za znanost. Trenutno je ravnatelj je Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu.

Domagoj Novosel rođen je 10. kolovoza 1980. godine u Zagrebu. Studij povijesti završio je Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2004. godine. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Stanovništvo Upravne općine Gračani – Remete 1918. – 1941.“ obranio je 2016. godine na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Područje njegovog znanstvenog rada usmjereno je na povijesnu demografiju, povijest grada Zagreba te suvremenu povijest Katoličke crkve u Hrvatskoj. Suautor je priručnika za učitelje i nastavnike u osnovnim i srednjim školama „Domovinski rat“. Sudjelovao je na više domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova, autor je dvije te suautor jedne knjige. Urednik je više knjiga i zbornika radova. Autor je niza znanstvenih radova te prikaza knjiga. Bio je i član Stručne radne skupine za izradu kurikulumata povijesti u osnovnom i srednjem školstvu pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta (Agencija za odgoj i obrazovanje). Kao vanjski suradnik izvodio je nastavu iz više kolegija na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Stalno je zaposlen kao znanstveni suradnik Odjela za suvremenu povijest na Hrvatskom institutu za povijest.

Ivo Čevič
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za arheologiju

DOPRINOS DRNIŠKIH FRANJEVACA ARHEOLOŠKOJ ZNANOSTI

Sažetak

Uz primarnu, pastoralnu djelatnost brojni fratri bavili su se prosvjetom i znanstvenim radom, uključujući arheologiju. Još prije uspostave te discipline kao znanosti pojedinci su zapisivali svoja terenska opažanja. Otac hrvatske nacionalne arheologije fra Lujo Marun počeo se arheologijom baviti tijekom novicijata na Visovcu i kapelanske službe u Drnišu. Njegova istraživanja na Ceceli i Petrovcu označavaju rođendan hrvatske nacionalne arheologije. Također je uspostavio i mrežu povjerenika, koji su istraživali lokalitete i sakupljali građu za Muzej hrvatskih spomenika u Kninu. Od Maruna do danas istaknulo se više drniških fratara kao povjesničari i arheolozi amateri, ostavljajući dubok trag u razvoju arheološke znanosti na ovom području. Ovo izlaganje predstaviti će radove drniških fratara, koji su na različite načine bili povezani s arheologijom. Pod pojmom drniški fratri mislimo na one koji su rođeni na prostoru drniškog dekanata ili su u njemu djelovali.

Ivo Čevič diplomirao je 2025. arheologiju na Odsjeku za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a 2026. zaposlen je kao asistent na istom Odsjeku. Iste godine upisao je i poslijediplomski doktorski studij. Autor je nekoliko znanstvenih članaka te je sudjelovao na nekoliko znanstvenih skupova. Bavi se temama iz srednjovjekovne i novovjekovne arheologije. Također istražuje arheologiju drniškog područja.

Zdravko Dizdar

**FRA MIRKO VALIDŽIĆ ĆELKANOVIĆ,
KAMENOVANI PROMINSKI ŽUPNIK 1946. GODINE**

Sažetak

Mirko Validžić Ćelkanović (Čitluk u Promini, 1920. – Zagreb, 1998.) bio je svećenik, književnik i filozof. Nakon završetka Franjevačke teologije u Makarskoj 1943. zaređen je za svećenika, a od 1944. do 1946. djelovao je kao župnik u rodnoj Promini. Izlaganje prikazuje njegovo pastoralno djelovanje u kontekstu ratnih stradanja i uspostave komunističke vlasti na prominskom području. Posebna će se pozornost posvetiti njegovu kamenovanju 17. veljače 1946. u Oklaju, koje su, prema dostupnim izvorima, proveli članovi SKOJ-a u sklopu organizirane kampanje protiv katoličkoga klera. Premda teško ozlijeđen, Validžić je preživio napad, a njegovi počinitelji nikada nisu bili kažnjeno gonjeni. Nakon oporavka nastavio je pastoralno djelovati u više dalmatinskih župa, pri čemu je 1952. osuđen na dva i pol mjeseca zatvora zbog obrane održavanja vjeronauka u Prološću. Godine 1958. prešao je u dijecezanski kler Zagrebačke nadbiskupije. Uz svećeničku službu razvio je plodan književni rad, objavivši 35 knjiga. Njegova biografija svjedoči o položaju katoličkoga svećenstva u ratnom i poratnom razdoblju te o represivnim mehanizmima komunističke vlasti prema Crkvi i njezinim predstavnicima.

Dr. sc. Zdravko Dizdar (Oklaj, 1948.) hrvatski je povjesničar i umirovljeni znanstveni savjetnik Hrvatskoga instituta za povijest. Diplomirao je, magistrirao i doktorirao povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Njegova istraživanja obuhvaćaju povijest hrvatskoga naroda u Kraljevini Jugoslaviji te tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća, s posebnim naglaskom na ljudske gubitke i komunističku represiju. Sudjelovao je u brojnim znanstvenim projektima i skupovima te objavio dvadeset knjiga i više od stotinu znanstvenih i stručnih radova. Predavao je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Autor je knjige *Promina u razdoblju od 1900. do 1950. godine* (2023.).

Davor Gaurina
Gradski muzej Drniš

**FRA JULIJAN RAMLJAK I OSTALI SVEĆENICI PROVINCIJE
PRESVETOG OTKUPITELJA
ŽRTVE KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE**

Sažetak

Fra Julijan Ramljak je primjer nepokolebljivog hrvatskog-katoličkog svećenika koji se nije pokoravao komunističkoj vlasti u Titovoj Jugoslaviji pa je osuđen zbog navodne suradnje s križarima (pripadnici poražene NDH). Nažalost njegov prkos i nepristajanje na kompromis rezultirali su prvom osudom na 8 godina robije i na gubitak političkih i građanskih prava na 5 godina. Kako je fra Julijan ustrajao na svom stavu taku su mu komunističke vlasti povećale kaznu na 18 godina lišenja slobode s prisilnim radom i pet godina gubitka svih građanskih prava. Raznovrsna poniženja, glad, mučenje i izjivljavanja nisu slomila fra Julijana i dočekaao je puštanje iz zatvora 1962. g. Stvaranjem slobodne Hrvatske 1991. g. fra Julijan je doživio zasluženno priznanje postavljanjem njegova spomenika ispred crve Gospe od Rožarja u Drnišu i objavom njegovih sjećanja u knjizi „Nečastiva urota“.

Davor Gaurina, rođen je u Drnišu 1965. godine. Diplomirao je povijest i filozofiju na Filozofskom fakultetu u Zadru u lipnju 1991. godine. Zaposlen je u Gradskom muzeju Drniš od 1993. godine, a dužnost ravnatelja preuzima 2018. godine. Sudjelovao je u pripremi obnove niza spomenika kulture u gradu Drnišu: crkve sv. Ante u Drnišu, crkve Sv. Ivana u Badnju, crkve Sv. Marije u Gradcu, kuće Letica (bivša Glazbena škola), kuće Štrkalj, kuće Divnić te je uz sve navedeno radio na pripremi i sanaciji drniške utvrde Gradina. Napisao je desetak radova o povijesti grada Drniša te je priredio dvadesetak izložbi. Koautor je dviju monografija - „Drniš na starim grafikama, razglednicama i fotografijama” te „Hrvatski žrtvoslov”, a samostalno je objavio knjigu „NK DOŠK 1919.-2019.” Jedan je od autora stalnog postava Gradskog muzeja Drniš.

Ivica Jurić

Katolički bogoslovni fakultet u Splitu

PASTORALNO DJELOVANJE FRANJEVACA U DRNIŠKOM KRAJU TIJEKOM DRUGOG SVJETSKOG RATA I PORAĆA

Sažetak

Tema rada je pastoralno djelovanje franjevacu u drniškom kraju tijekom Drugog svjetskog rata i poraća. Budući da se pastoralno djelovanje uvijek odvija u konkretnim povijesnim, društvenim i crkvenim okolnostima, a ne u apstraktnom prostoru, prvi dio rada posvećen je osvrtu na društvene (ne)prilike u drniškom kraju u spomenutom razdoblju. Drugi, opsežniji dio, fokusira se na crkvene okolnosti i specifičnosti pastoralnog rada franjevacu provincije Presvetog Otkupitelja. Cilj rada je, na temelju arhivskih izvora i svjedočanstava, istražiti okolnosti i načine na koje su franjevci ostvarivali svoje svećeničko poslanje u tom jako izazovnom i zamršenom povijesnom razdoblju. Rad će nesumljivo doprinijeti boljem poznavanju i posljedično boljem vrednovanju žrtve koju su svećenici i vjernici pretrpjeli u tom turbulentnom periodu sukoba totalitarnih ideologija kad je kako život pojedinca tako i velikih skupina tako malo vrijedio.

Doc. dr. sc. Ivica Jurić, rođen je 1978. godine u Splitu. Nakon završetka Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Splitu i svećeničkog ređenja na naslov Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja (2004.) pastoralno je djelovao dvije godine u Zagrebu i dvije godine u Splitu. Na Papinskom pastoralnom institutu *Redemptor hominis* Papinskoga lateranskog sveučilišta u Rimu doktorirao je 2016. Predaje na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu predmete iz pastoralne teologije. Autor je više znanstvenih i znanstveno-stručnih radova te knjiga: *Movimenti e nuove comunità nella parrocchia*, *Possibili protagonisti della nuova evangelizzazione*, *Pokreti i nove zajednice u župi*, *Mogući protagonisti nove evangelizacije*, *God in a Changing Society* i Govor o Bogu u društvu koje se mijenja.

Gabrijel Jurišić
Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split
Franjevački samostan Čudotvorne Gospe Sinjske

MUČENICI PROVINCIJE

Sažetak

U razdoblju od 1942. do 1948. godine nasilnom su smrću stradala 44 fratra, člana Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. U izlaganju će se prikazati okolnosti njihova stradanja u složenome ratnom i poratnom političkom i društvenom kontekstu. Nakon općeg pregleda stradanja članova Provincije, posebna će se pozornost posvetiti franjevcima koji su podrijetlom ili koji su stradali na području Drniškog dekanata. Analizom dostupnih pisanih povijesnih izvora nastojat će se rekonstruirati okolnosti njihovih ubojstava te razmotriti položaj franjevac i Katoličke Crkve tijekom ratnih zbivanja i neposrednog poraća. Pisani izvori bit će dopunjeni odabranim usmenim svjedočanstvima, koja pružaju uvid u način na koji su stradanja franjevac zapamćena i sačuvana u kolektivnom pamćenju lokalnih zajednica.

Fra Gabrijel Jurišić (Baška Voda, 1934.), teolog, klasični filolog i vjerski pisac. Za svećenika je zaređen 1959. Diplomirao je klasičnu filologiju i teologiju u Zagrebu. Predavao je grčki i latinski jezik u Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju, gdje je obnašao i dužnost ravnatelja. Autor je više od 700 popularnih, stručnih i znanstvenih radova, ponajviše iz hagiografije, mariologije i crkvene povijesti. Dugogodišnji je urednik zbornika *Kačić*.

Josip Jurić Šolto
Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja
Hrvatska katolička misija Rosenheim

FRA PETAR BERKOVIĆ

Sažetak

Fra Petar Berković (1898.–1945.) bio je hrvatski franjevac, svećenik i društveno- politički aktivna osoba rođena u Siveriću kraj Drniša. Nakon završetka osnovnog obrazovanja stupio je u franjevačko sjemenište i gimnaziju u Sinju, a redovnički život započeo je novicijatom na Visovcu 1915. godine. Studij filozofije i teologije završio je u Zaostrogu i Makarskoj, a 1921. godine zaređen je za svećenika. Daljnje obrazovanje nastavio je na Istočnom institutu u Rimu. Po povratku u domovinu radio je kao profesor na Franjevačkoj i Državnoj gimnazijai u Sinju, predajući više predmeta. Međutim, zbog navodno izraženog hrvatskog nacionalnog identiteta i stavova, otpušten je iz državne službe. Nakon toga preuzima pastoralnu službu kao župnik i dekan u Drnišu, gdje djeluje do 1941. godine. U svom radu naglašavao je važnost vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta, organizirajući razne aktivnosti s ciljem jačanja zajednice u vrijeme političkih napetosti i centralističke politike tadašnje države. Tijekom Drugog svjetskog rata njegov se život dodatno komplicira. Nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske bio je zatvoren od strane talijanskih vlasti jer je odbio predati vojno skladište. Nakon puštanja premješten je u Zagreb, gdje djeluje kao vojni dušebrižnik. U tom razdoblju odlazi i u istočnu Slavoniju, gdje sudjeluje u vjerskim prijelazima pravoslavnog stanovništva na katoličanstvo, što je kasnije postalo predmet optužbi i kontroverzi. Njegova uloga u ratnim zbivanjima različito je interpretirana. Dok ga neki izvori optužuju za suradnju s ustaškim vlastima, nasilne postupke i poticanje progona Srba, drugi ga prikazuju kao svećenika koji je uvijek djelovao iz vjerskih i humanitarnih motiva, nastojeći pomoći ljudima u teškim okolnostima. Te oprečne interpretacije čine njegovu povijesnu ulogu složenom i predmetom rasprava. Pred kraj

rata, 1945. godine, Berković je ubijen od strane partizana tijekom povlačenja prema Austriji, no točne okolnosti njegove smrti nisu poznate. Njegov grob nikada nije pronađen. Unatoč brojnim optužbama i nejasnoćama, ostao je zapamćen kao osoba čiji život i djelovanje odražavaju kompleksnost vremena u kojem je živio i djelovao.

Josip Jurić Šolto rođen je u Sinju 1992. godine. Svećenik je i franjevac Franjevačke Provincije Presvetog Otkupitelja. Nakon završetka osnovnoškolskog obrazovanja u Sinju, upisuje srednju Zdravstvenu školu u Splitu koju završava 2011. godine. Poslije završetka srednje škole, kao student laik upisuje Filozofsko-teološki studij na Katoličko bogoslovnom fakultetu u Splitu, koji završava 2018. godine. Završetkom studija, vođen duhovnim pozivom odlučuje se za svećeničko i redovničko zvanje. U rujnu 2019. godine, provincijska Uprava ga šalje na studij Povijesti na Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu koji je uspješno završio 2024. godine. Dobitnik je dvije Rektorove pohvalnice za najbolji akademski uspjeh na preddiplomskoj i diplomskoj razini studija Povijesti. Trenutno vrši službu voditelja Hrvatske katoličke misije Rosenheim.

Ivan Maletić

Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja, Split
Franjevački samostan Majke Božje Lurdske u Zagrebu

UTJECAJ ČETNIČKOG POKRETA NA UBOJSTVA I PROGONE FRATARA S DRNIŠKOG PODRUČJA TIJEKOM II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA

Sažetak

U radu se panoramski opisuje nastanak i razvoj četničkog pokreta u bivšoj Jugoslaviji kao i masovan prelazak četnika u partizanske postrojbe nakon amnestije iz rujna 1944. Procjenjuje se da je preko 90% četnika prešlo u partizane. Njihov prelazak u partizanske postrojbe značio je infiltriranje četnika u gotovo sve pore partizanskog pokreta gdje su imali velik utjecaj u likvidaciji i progonu katoličkih svećenika, bogoslova i časnih sestara. Od 664 stradale crkvene osobe u Hrvata tijekom II. svjetskog rata i poraća, njih 511 ili 79.35% stradalo je od partizana i to 314 tijekom II. svjetskog rata, dok je njih 197 ubijeno nakon rata. Preko tisuću svećenika je uhićeno i osuđeno na montiranim sudskim procesima na višegodišnje robije i logore. Među stradalim ili procesuiranim nalaze se i osamnaestorica fratara provincije Presvetog Otkupitelja koji su rodom ili su djelovali na drniškom području tijekom II. svjetskog rata i poraća. Ta masovna ubojstva i uhićenja imala su za cilj da zaplaše i upokore hrvatski puk uništenjem njihove stoljetne duhovne snage - Katoličke crkve u Hrvata: "udarit ću pastira i ovce će se razbježati" (Mt 26, 31). Upravo taj utjecaj četnika na partizanske odluke o likvidaciji i progonima fratara provincije Presvetog Otkupitelja koji su djelovali ili su rodom s drniškog područja tema je ovoga rada.

Fra Ivan Maletić rođen je 1972. godine u Promini. Za svećenika je zaređen 1999. godine. Obnašao je službu provincijalnog tajnika te djelovao u župama sv. Jeronima na Meterizama i Gospe van Grada u Šibeniku te Miljevcima. Trenutno obnaša dužnost provincijskog povjerenika za dovršetak izgradnje crkve u samostanu Majke Božje Lurdske u Zagrebu. Uredio je nekoliko knjiga, a autor je knjige *Maletići prominski. Nastanak, razvoj i nositelji prezimena Maletić iz Promine*.

Anđelko Mihanović
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest umjetnosti

SPOMENIK FRA JULIJANU RAMLJAKU U KONTEKSTU OPUSA ANĐELKA ODAKA

Sažetak

U izlaganju se donosi povijesno-umjetnička analiza spomenika fra Julijanu Ramljaku u kontekstu opusa njegovog autora, hrvatskog akademskog kipara Anđelka Odaaka. Komparativno se analizira spomenik u odnosu na druga Odakova likovna djela, naročito u odnosu na Odakove druge javne spomenike. Isto tako se spomenik uspoređuje s drugim spomenicima i likovnim prikazima fra Julijana Ramljaka. Povijesno-umjetničkom formalnom stilskom analizom i ikonografskom analizom spomenik se smješta u kontekst likovnih umjetnosti 20. stoljeća.

Doc. dr. sc. Anđelko Mihanović je povjesničar umjetnosti, zaposlen kao docent na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Stručno se usavršavao u stažira u Peggy Guggenheim Collection (2016.) i Paviljonu Sjedinjenih Američkih Država u Veneciji (2017.) u Veneciji. Završio je doktorski studij pri IMT Scuola Alti Studi Lucca (Italija). Godinu dana dokorskog istraživanja provodi pri Odjelu za grčki i latinski jezik na University College London (UK). Mihanovićevi istraživački i stručni interesi usmjereni su na recepcije antike (naročito u politici, popularnoj kulturi i novim medijima), vizualne komunikacije, pitanja nacionalnog kulturnog i umjetničkog identiteta (naročito u Hrvatskoj i Italiji), slikarstvo i kiparstvo od 19. stoljeća do danas, zaštitu spomenika, povijest arhitekture i urbanizma te muzeologiju.

Marko Mrše
Katolički bogoslovni fakultet u Splitu

POSTUPAK ZA POKRETANJE KAUZE ZA PROGLAŠENJE BLAŽENIMA - MUČENICIMA - SVETIMA

Sažetak

Do 5. stoljeća nije u Crkvi bilo formalnih postupaka niti službenog proglašavanja svetim, nego se štovanje svetaca uvodilo postupno i to na temelju tada općepoznatih činjenica o mučeništvu pojedinog kršćanina, jer je „osuda na smrt zbog vjere u Krista i izvršenje smrtne presude, odnosno mučeništvo za Krista i vjeru u Boga bilo očigledno i dovoljno svjedočeno općim uvjerenjem ili glasom naroda“. S vremenom vlast o odlučivanju o tome tko može biti čašćen kao svetac mučenik preuzimali su mjesni biskupi, a od 12. stoljeća u tome su zajedno s biskupima sudjelovali i pape, a od 13. stoljeća proglašavanje svetim i pravno i činjenično prelazi u isključivu papinsku nadležnost. Postupak proglašavanja blaženim odnosno svetim doživio je velike i važne promjene koje su se s vremenom događale sve do naših dana. Tako je papa Ivana Pavao II., s ciljem pojednostavljenja toga postupka izdao je 25. siječnja 1983. apostolsku konstituciju *Divinis perfectioris* magister (Božanski učitelj savršenstva) u kojoj govori o istraživanjima koja trebaju obaviti biskupi kao i tome što spada na Svetu kongregaciju za kauze svetih. A pojam kauza svetih jest postupak tijekom kojeg treba odgovoriti na pitanja je li sluga Božji ili službenica Božja vršio sve kršćanske kreposti u tzv. herojskom stupnju, je li podnio mučeničku smrt i je li neki izvanredni čin, koji mu/joj se pripisuje nadilazi prirodne zakone i može li se takav čin pripisati zagovoru sluge Božjega. Uvođenje odnosno početak kauze i uspostavljanje sudišta ne znači da će kauza imati pozitivan ishod. Samo znači da je Crkva uzima u razmatranje i da je iznosi pred sudište. U ovom stupnju postupka kandidat za blaženika može se nazivati sluga Božji, ali mu se ne može iskazivati javno štovanje. Nakon završetka biskupijskog postupka, kauza se dostavlja Dikasteriju za proglašenje blaženih i svetih koja dalje postupa prema važećim kanonskim propisima o toj materiji.

Fra Marko Mrše (Vinovo Donje, 1962.) franjevac je i doktor kanonskoga prava. Gimnaziju je završio u Sinju, a filozofsko-teološki studij pohađao u Makarskoj i Zagrebu. Svečane zavjete položio je 1986., a za svećenika je zaređen 1989. Na Papinskom ateneju Antonianum u Rimu doktorirao je 1996.. Obnašao je službe tajnika, ekonoma i definitora Provincije. U razdoblju od 2019. do 2025. godine obnašao je funkciju provincijala Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Dvaput je bio generalni vizitator franjevačkih provincija te suradnik u postupku beatifikacije fra Ante Antića. Predavač je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu na katedri Kanonskoga prava.

Frane Prpa
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest umjetnosti

RATNA I POSLIJERATNA STRADANJA FRANJEVACA S PODRUČJA SIVERIĆA

Sažetak

U radu naslovljenom „Ratna i poslijeratna stradanja franjevac s područja Siverića“ bit će prikazana sudbina petorice franjevac podrijetlom iz Siverića - fra Petra Berkovića, fra Bernardina Topića, fra Frane Topića, fra Julijana Ramljaka i fra Gabrijela Tomića, te fra Krste Baze, koji je u trenutku pogibije obnašao službu siverićkog župnika. Premda su njihove životne sudbine bile različite, svaki je od navedenih franjevac tijekom Drugoga svjetskog rata ili u poslijeratnom razdoblju bio izložen nekom obliku stradanja, progona, zatvaranja i/ili političke represije. Uz analizu njihovih životopisa i pojedinačnih sudbina, u radu će se razmotriti represivni odnos pojedinih ratnih i poslijeratnih režima prema franjevcima povezanima sa Siverićem. Time će se njihova osobna iskustva smjestiti u širi kontekst stradanja katoličkog svećenstva i hrvatskoga puka na području Siverića tijekom ratnoga i poratnoga razdoblja.

CRKVE NA PODRUČJU DRNIŠKOG DEKANATA U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

Sažetak

U izlaganju će se analizirati razvoj crkvene infrastrukture i pastoralne mreže Drniškoga dekanata tijekom prve polovice 20. stoljeća. Na temelju sačuvane arhivske građe, ponajprije biskupskih vizitacija, pružit će se uvid u građevinsko stanje pojedinih sakralnih građevina, njihovu opremljenost i potrebe za obnovom. Uz vizitacijska izvješća analizirat će se i korespondencija pojedinih župnika, koja svjedoči o inicijativama za izvođenje građevinskih

zahvata. Time će se nastojati rekonstruirati izgled i stanje crkava Drniškog dekanata tijekom prve polovice 20. stoljeća.

Frane Prpa asistent je na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Splitu. Poslijediplomski sveučilišni studij Humanističke znanosti, modul Povijest umjetnosti, upisao je 2023. godine. Svoj stručni i znanstveni interes usmjerio je na prostor unutrašnjosti Dalmacije. Sudjelovao je na nekoliko domaćih i međunarodnih znanstvenih konferencija te je autor nekoliko znanstvenih članaka. Dobitnik je dviju nagrada Filozofskog fakulteta u Splitu: nagrade za poseban uspjeh u nastavnim i izvannastavnim aktivnostima (2020.) te posebnog priznanja dekanice za izniman doprinos razvoju Filozofskog fakulteta u Splitu (2024.). Od lipnja 2026. godine predsjednik je Udruge bivših studenata i prijatelja Filozofskog fakulteta u Splitu - Alumni FFST.

Stipe Ramljak
OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš
NEČASTIVA UROTA - DOKUMENT VREMENA

Sažetak

Djelo fra Julijana Ramljaka Nečastiva urota, nije samo osobna ispovijest žrtve komunističke diktature, već je svjedočenje koje prikazuje samu srž totalitarnog komunističkog poretka te tako postaje povijesni izvor – dokument vremena. Kroz osobnu sudbinu pojedinca, u ovom slučaju mladog katoličkog svećenika, jasno se očituje princip obračunavanja sa svima koji stoje na putu komunističkoj revoluciji, što nije nekakva uzgredna posljedica, nego predstavlja samu bit komunizma. Cilj rada je prikazati Nečastivu urotu kao izvor kroz koji se može iz perspektive historiografije, žrtvoslovlja i etike ogoliti surovost komunističkog totalitarizma.

Stipe Ramljak rođen je u Drnišu 1982. godine. Osnovnu školu, osnovnu glazbenu školu i srednju školu završava u Drnišu. Studij povijesti i filozofije završava 2009. godine na Sveučilištu u Zadru. Trenutno zaposlen u Osnovnoj školi Antuna Mihanovića Petropoljskog Drniš na radnom mjestu učitelja povijest. Predsjednik je Ogranka Matice hrvatske u Drnišu. U sklopu djelovanja Ogranka organizirao i vodio razne aktivnosti: predstavljanje knjiga, izdavanje knjiga, obilježavanje važnih obljetnica te organizacija znanstvenih susreta i kulturnih događaja. Pokrenuo izdavanje časopisa Drniški libar, godišnjaka Ogranka Matice hrvatske u Drnišu, čiji je glavni urednik.

Marinko Šišak

FRA PAŠKO BAČIĆ - ANAMNEZA JEDNOG ZLOČINA

Sažetak

Fra Paško Bačić (Miljevci, 1895. – Mirlović, 1946), franjevac, svećenik, župnik u više mjesta koje pokriva Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja (Bačina, Dubravice/Skradin, Lišane, Ogorje Giornje, Mirlović). Svoju dušobrižničku dužnost obavljao je revnosno ali je već tridesetih godina 20. stoljeća završio u zatvoru zbog optužbi za suradnju i organizaciju Velebitskog ustanka. Početkom Drugoga svjetskog rata na našem području 1941. premješten je prema vlastitom zahtjevu u župu Mirlović gdje je proveo čitav rat. Nakon rata, u veljači 1946. zvjerski su ga mučili i ubili mjesni komunisti. U radu se opisuje Fra Paškov životopis prema dostupnoj literaturi, a osobito se analiziraju okolnosti njegova hapšenja 1934. i mučkog ubojstva 1946.

Marinko Šišak rodio se 1953. godine u Dubravicama, pored Skradina. U Dubravicama završio osnovnu školu, a gimnaziju u Šibeniku. Na Sveučilištu u Zagrebu studirao političke znanosti, filozofiju i komparativnu književnost. Magistrirao na Fakultetu političkih znanosti, a doktorirao na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Izabran je u zvanje višeg znanstvenog suradnika u interdisciplinarnom području znanosti i umjetnosti. Predsjednik je Ogranka MH u Skradinu. Od 1993. radio na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Obavljao je dužnost pročelnika Odjela za kroatologiju, zamjenika predstojnika Centra za hrvatske studije, voditelja doktorskog studija kroatologije, izvršnog urednika časopisa „Kroatologija“, bio je član više povjerenstava za obranu doktorskih i diplomskih radova, mentor itd. Predavao je na studijskim smjerovima kroatologije, komunikologije i nastavničke naobrazbe na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, te na Filozofskom fakultetu D.I. (od 2009. do 2016.).

Antonia Tomić
Gradski muzej Drniš

SPOMENIK - JAMSTVO TRAJNE MEMORIJE

Sažetak

Javni spomenici izraz su opredmećenoga društvenoga pamćenja te odraz društvenih vrijednosti u vremenu u kojem nastaju. Fra Julijanu Ramljaku (1918., Siverić – 2005., Split) podignuta su tri javna brončana spomenika, sva tri se nalaze u okrilju župnih crkava. Prvi je podignut u Drnišu pored crkve Gospe od Ružarija, rad je akademskog kipara Anđelka Odaka. Predstavlja fa Julijana u punoj figuri s verigama u rukama koje simboliziraju petogodišnje utamničenje u Staroj Gradišci. Drugi spomenik podignut je 2018. godine pored crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Stankovcima, rad je akademskog kipara Slavena Miličevića. Oblikovan je kao figura u punoj visini, a u fokusu je karakterističan dobroćudan izraz lica i apelativan položaj desne ruke kojom poziva župljane da se odazovu Božjoj poruci koju kao crkveni službenik prenosi. Istom je kipar povjeren zadatak izrade brončane biste koja je 2025. godine postavljena ispred župne crkve sv. Petra u Siveriću. U izlaganju će se pobliže predstaviti sva tri spomenika kroz stilsko-formalnu analizu te će ih se pokušati pozicionirati u širi kontekst suvremene spomeničke baštine.

Antonia Tomić (1987.) diplomirala je 2012. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na Odsjeku za povijest umjetnosti i Odsjeku za kroatistiku. Na Sveučilištu u Zadru 2024. godine stekla je titulu doktorice znanosti obranivši disertaciju na temu „Ivan Meštrović i kulturološki kontekst drniškoga kraja“. Uže područje njezina istraživačkog interesa su spomenička baština, arhitektura i urbanizam grada Drniša te Meštrovićeva stvaralačka ostavština na širem drniškome području. Autorica je knjiga „Sakralna arhitektura drniškoga i skradinskoga područja u 18. stoljeću“ (2017.), „Zbirka Ivana Meštrovića u Gradskom muzeju Drniš“ (2025.) te u koautorstvu s Davorom Gaurinom i Joškom Zaninovićem „Pisma Ivana i Ruže Meštrović od 1911. do 1961. godine“ (2025.).

Ana Torlak
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest umjetnosti
Andela Prodan
Filozofski fakultet u Splitu

JOHN GARDNER WILKINSON I VISOVAC

Sažetak

Izlaganje polazi od usporedne analize zapadnoeuropskih putopisa koji od kraja 18. do kraja 19. stoljeća opisuju franjevački samostan na Visovcu, od Alberta Fortisa (1774.) preko Johna Gardnera Wilkinsona (1848.) i Andrewa A. Patona (1849.) do niza autora njemačkog govornog područja sredine stoljeća (Heinrich Stieglitz, 1845.; Franz Petter, Ida von Reinsberg-Düringsfeld i Johann Georg Kohl, 1851.–1857.) i bečkog vodiča R. E. Petermanna (1899.). Cilj je pokazati da slika franjevac Visovca u stranom putopisu nije linearno rasla s vremenom, nego je ovisila o jeziku, žanru i osobnom izboru pojedinog putnika. Uz književno-komparatističku metodu, Wilkinsonov je tekst ovdje čitan i očima povjesničara umjetnosti: njegov opis krajolika, prostora i same samostanske građevine uspoređen je s njegovim vlastitim terenskim crtežima otoka i vodopada Krke te s dokumentiranim današnjim stanjem samostana.

Analiza pokazuje da njemačko-jezični autori sredine stoljeća franjevce Visovca gotovo dosljedno ne registriraju kao temu: Stieglitz i Kohl uopće ne produžuju izlet Krkom do otoka, nego se zadržavaju na slapovima odnosno u samom Šibeniku; Petter otok bilježi tek kao hidrografsku točku bez ijedne riječi o redovnicima; kod Reinsberg-Düringsfeld ime otoka javlja se jedino unutar tuđe, prepričane predaje. Nasuprot tomu, upravo dva anglofona putopisca, Wilkinson i Paton, jedini stvarno pristaju uz otok, opisuju osobni susret s fratrima, njihovo siromaštvo, post i gostoljubivost. Wilkinsonov opis pritom potkrepljuje i njegov vlastiti crtež samostana izvana: otok s tornjem i crvenim krovom izranja iz guste vegetacije, okružen strmim, golim vapnenačkim stijenama, prizor koji u prozi i crtežu podjednako franjevačku

zajednicu smješta u krajolik istodobnog skloništa i izloženosti. Obojica putopisaca prenose predaju o nasilnoj smrti franjevacu u osmansko doba, premda u međusobno proturječnim verzijama. Ta razilaženja pokazuju da je motiv franjevačke žrtve već sredinom 19. stoljeća bio živa, ali nestabilna usmena predaja vezana uz Visovac, koju je stranac mogao čuti i zabilježiti, no koja još nije bila ustaljena ni u samoj lokalnoj zajednici. Tek krajem stoljeća, s Petermannovim ilustriranim vodičem i, šire, s osnutkom bečke Središnje komisije za spomenike (1850.), samostan ulazi u institucionalizirani „spomenički“ i turistički diskurs, postaje redovita postaja putopisne rute s ustaljenim opisom umjetnina (slika sv. Franje Asiškog) i fotografskim priložima, dok Wilkinsonov osobni crtež, nastao desetljećima prije te institucionalizacije, ostaje rani, individualni pandan toj kasnijoj, sustavnoj dokumentaciji baštine.

Izlaganje zaključuje da ovaj korpus stranih svjedočanstava, tekstualnih i, kod Wilkinsona, i vizualnih, sa svojim ustrajnim, premda promjenljivim motivom franjevačkog siromaštva, poniznosti i moguće mučeničke smrti, čini svojevrsni predznak, okvir kulturnog pamćenja unutar kojega se, gotovo stoljeće poslije, može čitati stvarno, dokumentirano stradanje franjevacu drniškoga kraja tijekom Drugoga svjetskog rata i u poratnim komunističkim progonima. Ne kao ponavljanje iste priče, nego kao dokaz da je simbolička veza te redovničke zajednice sa žrtvom u očima vanjskih promatrača postojala desetljećima prije nego što je postala proživljena, dokumentirana povijest.

Izv. prof. dr. sc. Ana Torlak pročelnica je Odsjeka za povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Splitu. U svojem se znanstvenom radu bavi Njezina su istraživanja usmjerena na antičku Salonu, s posebnim naglaskom na povijest arheoloških istraživanja i kontekstualizaciju spomenika otkrivenih prije sredine 19. stoljeća. Bavi se i privatnim zbirkama antičkih predmeta iz 18. i 19. stoljeća, nastojeći proučavanjem povijesnih izvora rekonstruirati njihov izvorni opseg i značenje. Njezin rad pridonosi širem razumijevanju recepcije antike u Dalmaciji, povezujući područja arheologije, povijesti umjetnosti i kulturne povijesti. Autorica

je znanstvene monografije *U potrazi za izgubljenim: antički spomenici Salone u povijesnim izvorima od 10. do 19. stoljeća* (2021.) te više od dvadeset znanstvenih i stručnih radova objavljenih u hrvatskim i međunarodnim časopisima.

Anđela Prodan studentica je završne godine diplomskog studija nastavničkog smjera Povijesti i Povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Njezini akademski interesi usmjereni su na interdisciplinarno povezivanje povijesti i povijesti umjetnosti te na proučavanje povijesnih tema kroz različite oblike kulturne baštine. Uz iskustvo stečeno stručnom praksom u dvjema muzejskim ustanovama, samostalno je pokrenula projekt vršnjačkog mentoriranja te sudjelovala u njegovu osmišljavanju i realizaciji.

Marko Trogrlić
Filozofski fakultet u Splitu
Odsjek za povijest

FRA JULIJAN RAMLJAK U AKTIMA FRANJEVAČKE PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA

Sažetak

Fra Julijan Ramljak pripada naraštaju franjevacu Provincije Presvetog Otkupitelja čiji su život i pastoralno djelovanje snažno obilježili politički i društveni lomovi 20. stoljeća. Rođen je 5. studenoga 1918. u Siveriću, od roditelja Luke i Mare rođ. Odak. Nakon školovanja u Siveriću, Drnišu i franjevačkom sjemeništu u Sinju, 28. srpnja 1937. stupio je u novicijat na Visovcu. Svečane zavjete položio je 1941., a za svećenika je zaređen 15. kolovoza 1943. u Makarskoj. Do 1947. djelovao je kao župni vikar u Dubravicama, Rupama, Kljacima i Gracu Drniškom. U Gracu je 1947. uhićen i osuđen na dugogodišnju zatvorsku kaznu. Od 1947. do 1962. proveo je petnaest godina u KPD-u Stara Gradiška. Ovo razdoblje njegova života posebno je važno za razumijevanje položaja katoličkog klera i iskustva Provincije Presvetog Otkupitelja u komunističkoj Jugoslaviji. Nakon izlaska iz zatvora ponovno se uključio u pastoralni život Provincije te je preuzeo župu sv. Ilije na Studencima. Godine 1976. imenovan je župnikom u Stankovcima i definatorom Provincije, a tu je dužnost obavljao do 1979. Posljednja aktivna služba bila mu je u Promini, odakle je zbog ratnih okolnosti morao otići u progonstvo. Od 1994. živio je u mirovini na Visovcu, u Drnišu i Omišu. Preminuo je 16. prosinca 2005. u splitskoj bolnici Firule. Akti Provincije omogućuju sagledavanje njegova životnog puta kao svećenika- redovnika, ali i u širem kontekstu povijesti dalmatinskih franjevacu u 20. stoljeću. Fra Julijanova biografija povezuje redovničku formaciju, politički progon i dugogodišnje zatočeništvo, povratak pastoralnom radu te iskustvo rata i progonstva, zbog čega predstavlja vrijedan prilog proučavanju novije povijesti Provincije Presvetog Otkupitelja.

Akademik Marko Trogrić (Zadvarje, 1972.) redoviti je profesor u trajnom izboru na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Diplomirao je i doktorirao povijest na Sveučilištu u Beču, a završio je i studije kršćanske filozofije u Zagrebu te teologije u Rimu. Bavi se hrvatskom i svjetskom modernom i suvremenom poviješću, osobito poviješću Dalmacije u 19. stoljeću. Bio je dekan Filozofskog fakulteta u Splitu te je pročelnik Centra za hrvatske, mletačke i osmanske studije. Za katoličkog svećenika zaređen je 2019. Dobitnik je Nagrade HAZU-a, Plakete Sveučilišta u Splitu i Skupne nagrade Grada Splita. Dopisni je član Austrijske akademije znanosti, a od 2026. redoviti član HAZU-a.

Jure Trutanić
Fakultet hrvatskih studija u Zagrebu
Odsjek za povijest

**KAZNENI PROGON FRA JULIJANA RAMLJAKA 1947./48.
U KONTEKSTU PRAVOSUDNE REPRESIJE NAD KATOLIČKIM
SVEĆENSTVOM U JUGOSLAVIJI NAKON
DRUGOGA SVJETSKOG RATA**

Sažetak

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata i sloma ostataka građanske opozicije, u obnovljenoj je jugoslavenskoj državi do kraja 1945. uspostavljen jednostranački sustav pod dominacijom Komunističke partije Jugoslavije (KPJ). Katolička crkva ostala je jedina ustanova kojom nova revolucionarna vlast nije uspjela ovladati. Nakon što katoličkom episkopatu nije uspjela nametnuti svoj model reguliranja međusobnih odnosa, jugoslavenska je vlast represiju kanalizirala kroz pravosudni sustav i njegove kaznene mehanizme. Revolucionarna ruka režima, koja se unatoč političkoj koncepciji Narodne fronte jasno nazirala i ranije, zahvatila je raznovrsne profile i znatan broj svećenika. Posljedica mnogih sudskih procesa pokrenutih protiv svećenstva bio je zatvorski sustav opterećen kažnjenim svećenicima. Jedan od njih bio je fra Julijan Ramljak iz Siverića, protiv kojega su 1947./48. vođena dva kaznena postupka, čiji je konačni epilog bilo četrnaestogodišnje tamnovanje u KPD-u „Stara Gradiška“ (1948. – 1962.). Ključnu ulogu u njegovu kaznenom progonu imali su istražitelj Slavko Kušpilić i oblasni javni tužitelj Petar Rončević, koji su u povijesnim izvorima zabilježeni kao provoditelji pravosudne represije i nad drugim dalmatinskim svećenicima. Svojim se obilježjima slučaj fra Julijana Ramljaka uklapa u širi obrazac odnosa jugoslavenske komunističke vlasti prema katoličkom svećenstvu nakon otpora koji je ono, predvođeno Alojzijem Stepincem, pružilo pokušaju ostvarenja komunističke zamisli o privođenju Katoličke crkve u Jugoslaviji pod tutorstvo svjetovne vlasti.

Jure Trutanić zaposlen je kao asistent na Odsjeku za povijest Fakulteta hrvatskih studija od siječnja 2021. godine. Trenutno izvodi nastavu u sklopu preddiplomskih i diplomskih studija povijesti iz nekoliko obveznih i izbornih kolegija koji se bave temama iz hrvatske i svjetske moderne i suvremene povijesti. Predmet njegova užega znanstvenog interesa teme su iz hrvatske političke, kulturne i intelektualne povijesti 19. i 20. stoljeća s posebnim naglaskom na Dalmaciju. Autor je nekoliko znanstvenih članaka u polju povijesti, a povremeno objavljuje političke i historioografske priloge publicističke naravi. Poslijediplomski doktorski studij povijesti upisao je krajem 2020. na Fakultetu hrvatskih studija, a doktorsku disertaciju pod naslovom „Mikrohistorija odnosa Katoličke crkve i jugoslavenskih komunističkih vlasti: model biskupa Andra Štambuka (1913. - 1955.)“, izrađenu pod mentorstvom akademika Stjepana Ćosića, obranio je u siječnju 2025. godine.

Ivan Vuletić
Katolički bogoslovni fakultet u Splitu

FRA PAVAO SILOV I FRA PETAR BAČIĆ. PERICULA DESPICIT, QUI TENDIT AD REGNUM ILI?

Sažetak

Fra Pavao Silov je prvi ubijeni član franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja za vrijeme tragičnog rata. Izravni svjedok tog nemilog događaja u Promini te lipanjske noći 1942. bio je njegov pomoćnik, mladi fra Petar Bačić. Na zahtjev tadašnje uprave Provincije fra Petar nam je ostavio svoje pokušaje urječavanja onog što je vidio i iskusio. Iako je ovaj događaj snažno potresao Provinciju i povjereni joj narod sve do 90-ih godina XX. st. isti je obavljen velom šutnje. Ne postoji do tada ni jedna jedina riječ. Ta duga šutnja, više ili manje nametnuta, uzrokovala je određene posljedice u odnosu na (ne)poznavanje, (ne)shvaćanje, upotrebu i modificiranje tragičnog događaja, a nakon novoostvarene samostalnosti i prve sramežljive hagiografsko-slavljeničke pothvate fra Petra Bezine.

Cilj rada je da, protivno operativnom stilu hagiografsko-slavljeničke manualistike, prvotno ponudi i upozna mogućeg čitatelja sa dostupnim arhivskim izvorima koji predstavljaju nemili događaj. Pisani izvori postoje te je prvi cilj upoznati čitatelja s istima. Drugi je cilj rada da nasuprot pojednostavljivanju i panegiričnom pristupu, pokuša upoznati čitatelja i problematizirati zajedno s istim, različite grupe arhivskog materijala koji je nastao desetljećima nakon kao i razloge nastajanja istih. Problematicirati ne toliko događaj smrti i ubojstva koliko li ono što kao povjesničari možemo: predstavljanje i gledanje zajednice na događaj ubojstva te posljedično potrebu transformiranja samog događaja od strane zajednice. Riječ je dakle o pisanoj materiji, izvještajima, koji nastaju kao potreba nečeg daleko važnijeg od one očite potrebe za inforiranošću.

Ivan Vuletić, rođen je 23. srpnja 1987. godine u Slivnu (Imotski) od oca Milana i (+) Mirjane rođ. Tomas. Osnovnu školu pohađao je na Drinovčkom Brdu i u Drinovcima (BiH), a klasičnu gimnaziju kod franjevacu u Sinju. Diplomirao je 2012. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. Godinu novicijata je proveo na Visovcu gdje je položio i prve jednostavne zavjete 7. srpnja 2007. Svečane zavjete položio je u Splitu 12. listopada 2011. U katedrali sv. Dujma u Splitu 29. lipnja 2013. splitsko-makarski nadbiskup mons. Marin Barišić zaredio ga je za svećenika, zajedno s još šestoricom kolega. Nakon službe župnog vikara u Imotskom, uprava ga je Provincije 2015. poslala u Rim na postdiplomski studij Povijesti Crkve, gdje je 2018. na isusovačkom Papinskom Sveučilištu Gregorijana postigao magisterij, a 2023. doktorat. Na ljeto 2022. imenovan je dušobrižnikom HKŽ u Münchenu odakle će se u rujnu 2023. vratiti natrag u domovinu, preuzevši službu profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu.